

HUŞÛ

ALLAH'IN AZAMETİNİ HİSSETMEK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ
إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ.“

Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre,
Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:
“Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz,
ancak kalplerinize ve amellerinize bakar.”

(M6543 Müslim, Birr, 34)

عَنْ هِشَامِ بْنِ إِسْحَاقَ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كِنَانَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَرْسَلَنِي الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَسْأَلُهُ، عَنِ اسْتِسْقَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُهُ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ مُتَبَدِّلًا مُتَوَاضِعًا مُتَضَرِّعًا حَتَّى أَتَى الْمُصَلَّى فَلَمْ يَخْطُبْ خُطْبَتَكُمْ هَذِهِ، وَلَكِنْ لَمْ يَزَلْ فِي الدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ وَالتَّكْبِيرِ، وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ كَمَا كَانَ يُصَلِّي فِي الْعِيدِ.

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ... فَإِذَا رَكَعَ قَالَ: "اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ خَشَعَ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَمُخْي وَعِظَامِي وَعَصَبِي."

عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الصَّلَاةُ مَثْنَى مَثْنَى، تَشْهَدُ فِي كُلِّ رَكَعَتَيْنِ، وَتَخْشَعُ وَتَضَرُّعُ وَتَمْسُكُنْ..."

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ، كَانَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَسْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا."

Abdullah b. Kinâne'nin oğlu Hişâm b. İshâk'ın naklettiğine göre, babası şöyle demiştir: “Medine valisi Velîd b. Ukbe beni, Resûlullah'ın (sav) yağmur duası hakkında bilgi edinmem için İbn Abbâs'a göndermişti. Ona gittim, bana şunları anlattı: Resûlullah (sav) gösterişsiz kıyafetler içinde, mütevazı ve yalvarır bir tavırla yağmur duasına çıktı. Namaz kılınan geniş alana geldi. Sizin yaptığımız bu hutbe gibi hutbe irad etmedi. Ancak aralık vermeksizin dua, yakarış ve tekbire devam etti. Sonra bayramda kıldırıldığı gibi iki rekât namaz kıldırdı.”

(T558 Tirmizî, Cum'a, 43; N1507 Nesâî, İstiskâ, 3)

Ali b. Ebû Tâlib'den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) namazda rükûa eğildiği zaman şöyle derdi: “Allah'ım, yalnız senin önünde eğildim, yalnız sana inandım, yalnız sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, iliklerim, kemiklerim ve sinirlerim yalnız sana karşı huşû hâlinde.”

(T3421 Tirmizî, Deavât, 32; D760 Ebû Dâvûd, Salât, 118-119)

Fadl b. Abbâs'tan nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Namazlar ikişer ikişer kılınır. Her iki rekâtta teşehhüd (tahiyyât) okursun, huşû içinde davranırsın, yakarırsın, boyun bükersin...”

(T385 Tirmizî, Salât, 166; HM1799 İbn Hanbel, I, 211)

Zeyd b. Erkam şöyle demiştir: “Ben size Allah Resûlü'nün (sav) söylediğinden başka bir şey anlatmıyorum! O şöyle derdi: ‘...Allah'ım, fayda vermeyen ilimden, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım.’”

(M6906 Müslim, Zikir, 73; N5540 Nesâî, İstiâze, 65)

U

ahiy kâtiplerinden Hanzala el-Üseyyidî bir gün Medine’de dolaşıyordu. Hz. Ebû Bekir es-Sıddık ile karşılaştı. Hâlini hatırını soran Hz. Ebû Bekir’e, “Hanzala münafık oldu!” karşılığını verdi. Hz. Ebû Bekir, “Fesûbhânallâh! Ne diyorsun!” deyince Hanzala içini dökmeye başladı: “Allah Resûlû’nün yanındayken, o bize cenneti, cehennemi o kadar canlı bir şekilde hatırlatıyor ki sanki gözlerimizle görmüş gibi oluyoruz. Efendimizin yanından ayrıldıktan sonra hanımlarla, çocuklarla, iş güçle uğraşmaktan (onun anlattıklarını) unutuveriyoruz.” Hz. Ebû Bekir, “Allah biliyor ya, biz de bu durumu yaşıyoruz.” dedi. Aynı dertten muzdarip bu iki sahâbî, hâllerini bildirmek üzere Allah Resûlû’nün yanına gittiler. Hanzala, kendisinden duyduğu şüpheyi, “Münafık oldum.” diyerek bu kez Peygamberimizin huzurunda dile getirdi. Efendimiz (sav), “*Bu da ne demek oluyor?*” diye sorunca Hanzala, Hz. Ebû Bekir’e söylediklerini tekrarladı: “Ey Allah’ın Resûlü! Senin yanındayken bize cennet ve cehennemi öyle anlatıyorsun ki sanki gözümüzle görüyoruz. Yanından ayrılınca hanımlarla, çocuklarla, iş güçle uğraşmaktan (anlattıklarını) unutuveriyoruz.” Bunun üzerine Resûl-i Zîşân, “*Bu canı bu tende tutan Allah’a yemin ederim ki, benim yanımdaki ve ibadet ederkenki hâliniz sürekli devam edecek olsaydı, melekler evlerinizde, yollarınızda karşınıza çıkıp sizinle selâmlaşır, elinizi sıkarlardı. Gel gör ki, yâ Hanzala! (İnsan bu!) Bazen öyle, bazen böyle!*” Efendimiz (bu son sözünü) üç defa tekrarladı.¹

Hz. Peygamber’in, ashâbıyla birlikte bulunduğu ortamlarda huşû zirveye ulaşıyordu. Ashâbı Allah Resûlû’nü öyle bir vakar ve sükûnetle dinliyorlardı ki onları görenler, sanki başlarında ürkütüp kaçırmaktan korktukları kuşlar var sanırdı.² Allah Resûlü, bu huşû hâlinin ve hissettikleri derin duyguların onun yanından ayrıldıklarında yok olduğunu söyleyerek endişelenen ashâbına hem huşûun mükâfatını bildirmiş hem de bu hâli sürekli muhafaza etmenin zorluğuna işaret etmişti.³ Zira sürekli Allah’ı anmasına rağmen⁴ kendisinin dahi zaman zaman kalbinin perdelendiği oluyor ve hemen O’na istiğfarda bulunarak⁵ bu durumu telâfi etmeye çalışıyordu.

Sessiz ve sakin durmak, tevazu göstermek, boyun eğmek gibi anlamları olan “huşû” kavramı,⁶ insanın Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda tevazu

¹ M6966 Müslim, Tevbe, 12; T2514 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 59.

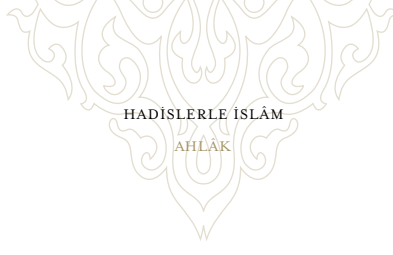
² HM18644 İbn Hanbel, IV, 279.

³ M6966 Müslim, Tevbe, 12; T2514 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 59.

⁴ M826 Müslim, Hayız, 117.

⁵ M6858 Müslim, Zikir, 41.

⁶ LA13/1165 İbn Manzûr, Lisânü’l-Arab, XI, 1165.

ve teslimiyet içerisinde bulunmasını, kalben ve bedenen O'na hürmet ve itaat ederek boyun eğmesini ifade etmektedir. Huşû insanın Allah'a imanının ve O'na eşsiz bağlılığının yalnızca kalp ile değil aynı zamanda saygı, edep ve vakar dolu bir duruş sergileyerek de ifade edilmesidir. Kur'an'da müminlerin en temel özellikleri arasında zikredilen kavramlardan olan huşû, âyetlerde tevazu,⁷ saygı duyma,⁸ boyun eğme,⁹ çaresizlik,¹⁰ seslerin kısılması,¹¹ gözlerin yere eğilmesi¹² gibi anlamlarda kullanılmış ve insanın Rabbine olan derin saygısının hâl diliyle gösterilmesi, kalbindeki teslimiyetin bedenine yansımaları olarak anlaşılmıştır. Öte yandan huşû, yalnız insanın değil, tüm yeryüzünün âlemlerin Rabbine boyun eğmesi anlamında da kullanılmıştır.¹³

Kur'an-ı Kerim, sahâbîlere ve onların şahsında bütün müminlere huşû içinde olmaları gerektiğini yani Allah'a karşı tam bir saygı ve teslimiyet içerisinde kulluk etme yükümlülüklerini şu ifadelerle hatırlatmıştır: *“İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”*¹⁴

Kur'an-ı Kerim, her birinde vurgu farklı olsa da huşûu genel olarak, Allah'ın büyüklüğü karşısında yaratılmışların âcizliğini ifade ederken zikreder. Örneğin Zekerîyya (as) ve ailesinin umarak ve korkarak Allah'a dua ettiğini söyledikten sonra onların huşû sahibi yani Rablerine karşı derin saygı duyan kimseler olduklarını belirtir.¹⁵

Huşûun özünde, ibadet ederken tazimle Allah'a yönelmek, bir diğer ifadeyle O'na itaat ve teslimiyete odaklanmak vardır. Bu yüzden Allah Resûlü, *“Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar.”* buyurmuştur.¹⁶ Özellikle namaz ve hac gibi bedenen yerine getirilen ibadetler huşû ile eda edildiğinde, kalbi huzur ve sükûnet kaplar. Mümin için o ibadetlerdeki birtakım bedenî zahmetler rahmete dönüşür. Kur'an'ın ifadesiyle namazın, kalplerinde huşû olmayanlara ağır gelmesi¹⁷ bu yüzdendir. Ayrıca Kur'an'da kurtuluşa eren müminlerin ilk özelliği olarak onların namazlarında huşû içerisinde olmalarının zikredilmesi de son derece önemlidir.¹⁸

Her olayda sürekli Allah'ı hatırlayarak huşû içerisinde hareket etmek Peygamber Efendimizin en belirgin vasıflarından biriydi. Hatta onu görenler, oturuşundaki huşûu fark edip bundan etkilenirlerdi.¹⁹ Özellikle

⁷ Ahzâb, 33/35.

⁸ Enbiyâ, 21/90.

⁹ Âl-i İmrân, 3/199.

¹⁰ Kalem, 68/43.

¹¹ Tâ-Hâ, 20/108.

¹² Kamer, 54/7.

¹³ Fussilet, 41/39; Haşr, 59/21.

¹⁴ Hadid, 57/16.

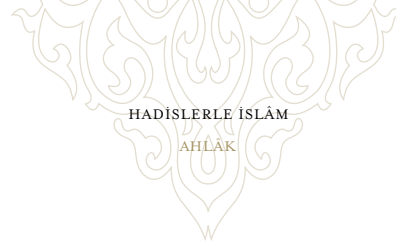
¹⁵ Enbiyâ, 21/90.

¹⁶ M6543 Müslim, Birr, 34.

¹⁷ Bakara, 2/45.

¹⁸ Mü'minûn, 23/1-2.

¹⁹ D4847 Ebû Dâvûd, Edeb, 22; EM1178 Buhârî, el-Edebü'l-müfred, I, 402.

Rabbine yakarışı esnasında huşûu iyice belirginleşir ve herkes tarafından anlaşılabilirdi. Nitekim İbn Abbâs'ın anlattığına göre, Allah Resûlü, toprağın bir damla yağmura hasret kaldığı bir zamanda yağmur duasına çıktığında, gösterişsiz elbiseler giymiş, mütevazı ve yalvarır bir vaziyette aralık vermeksizin dua, yakarış ve tekbire devam etmişti.²⁰ Çünkü Yaratan'ın karşısında insanın sadece bir kul olduğunu idrak etmesi duanın özüydü ve duaların da gönülden yapılması gerekiyordu.²¹ Bu nedenle Allah Teâlâ, peygamberlerin korku ve ümitle dua edip kendisine karşı huşû ile hareket ettiklerini bildiriyor²² ve Kur'an'daki kıssalarına bakıldığında bu vasfın tüm peygamberlerin ortak özelliği olduğu anlaşıyordu.

Hz. Peygamber, başta namaz olmak üzere bütün ibadetlerinde de huşû ile hareket ediyordu. O, kulluk bilinciyle, sırf “şükreden bir kul olabilmek için” Rabbinin huzurunda duruyor,²³ özenle kıldığı namazlarında uzun uzun kıyamda, rûkûda ve secde de bulunuyor, Rabbine dua ediyordu.²⁴ Allah Resûlü, her bir bölümünde ihlâsla Rabbine yakardığı namazlarının rûkû kısmında O'na duyduğu huşûu şöyle dile getiriyordu: “Allah'ım, yalnız senin önünde eğildim, yalnız sana inandım, yalnız sana teslim oldum. Kulağım, gözüm, iliklerim, kemiklerim ve sinirlerim yalnız sana karşı huşû hâlinindedir.”²⁵

Sahâbîlerden Resûl-i Ekrem'i namaz kılarken görenler, bazen onun ağladığına şahit oluyorlardı.²⁶ Allah Resûlü, Müslümanlara da namazlarını huşû ile kılmalarını öğütlüyor, Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda olmanın gerektirdiği hürmet ve tevazua engel olacak davranışları yasaklıyordu. İslâm'ın ilk yıllarında dinî bilgileri az olan Müslümanlar cemaatle namaz kılarken saflarını tam olarak düzenleyemiyor,²⁷ hatta namazda konuşuyor ve yanlarındaki arkadaşlarına sorular soruyorlardı. Bunun üzerine, “Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.”²⁸ âyeti nâzil olmuş ve Müslümanların namazlarında konuşmamaları bildirilmişti.²⁹

Namaz, zevkle dinlediği ezandan abdeste, kıyamdan tahiyyât ve tesbihâta kadar Müslüman'ın huşû hâlinin doruk noktasına ulaştığı bir ibadettir. Hz. Peygamber'in amcasının oğlu olan Fadl b. Abbâs'ın naklettiği bir hadiste Allah Resûlü, “Namazlar ikişer ikişer kılınır. Her iki rekâtta teşehhüd (tahiyyât) okursun, huşû içinde davranırsın, yakarırsın, boyun bükersin...”³⁰ derken, namazın tam bir huşû hâli olduğunu vurgulamaktadır.

Elbette namazı başından sonuna kadar tam bir huşû içinde kılmak kolay değildir. Zira Müslüman, Allah'a en yakın olduğu bu zaman diliminde kul olma bilincine ermişken, ezeli düşmanı şeytan boş durmayacak,

²⁰ T558 Tirmizî, Cum'a, 43; N1507 Nesâî, İstiskâ, 3.

²¹ Arâf, 7/55.

²² Enbiyâ, 21/90.

²³ B1130 Buhârî, Teheccüd, 6.

²⁴ M1814 Müslim, Mûsâfirîn, 203.

²⁵ T3421 Tirmizî, Deavât, 32; D760 Ebû Dâvûd, Salât, 118-119.

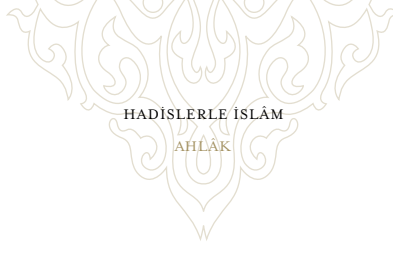
²⁶ D904 Ebû Dâvûd, Salât, 156-157; HM16421 İbn Hanbel, IV, 26.

²⁷ M968 Müslim, Salât, 119.

²⁸ Bakara, 2/238.

²⁹ M1203 Müslim, Mesâcid, 35; D949 Ebû Dâvûd, Salât, 173-174.

³⁰ T385 Tirmizî, Salât, 166; HM1799 İbn Hanbel, I, 211.

çeşitli vesveselerle onun huşû hâlini zedelemeye çalışacaktır. Resûlullah (sav) bu durumu şöyle tasvir etmektedir: “Ezan okunduğunda şeytan (bu sesi işitmek için) hızlı bir şekilde yellenerek kaçır. Ezan bittikten sonra geri gelir. Kâmet getirilmeye başlayınca tekrar kaçır. Kâmet bitirilince tekrar geri döner. Namaz kılan insan ile kalbi arasına girmeye (ona vesvese vermeye) çalışır. ‘Şu meseleyi de hatırla, bu meseleyi de hatırla...’ der. Sonunda namaz kılan üç rekât mı kıldı, dört mü, bilemez hâle gelir. Kişi üç rekât mı yoksa dört mü kıldığını bilemediğinde sehiv secdesi yapsın.”³¹

Namazda şeytanın vesveselerini tamamen engellemek mümkün olmamakla birlikte etkisini asgarî düzeye indirmek pekâlâ mümkündür. Bunun için de namaz kılacak kişinin öncelikle bedensel, ruhsal ve zihinsel açıdan ibadete hazır olması gerekir. Örneğin cemaate yetişeyim diye koşturan ve nefes nefese kalarak namaza duran kişinin huşû ile namaza başlayacağı düşünülemez. Bu yüzdendir ki Allah Resûlü ashâbına, ezan okunduğunda namaza sakince ve vakar içerisinde gitmelerini, acele etmemelerini tavsiye etmiştir.³² Ayrıca uyuklayarak namaz kılınmasını doğru bulmayan Resûl-i Ekrem,³³ namaza durulduktan sonra da sağa sola bakılmamasını yani etrafla ilgilenilmemesini istemiş, her bir bakışın, şeytanın namazdan koparıp götürdüğü bir parça olduğunu söylemiştir.³⁴ Rükû ve secdelerin eksiksiz olarak yapılmasını istemesi, hatta aksine davranışları bir nevi hırsızlık olarak nitelendirmesi³⁵ ve tuvalet ihtiyacı varken veya yemek hazırlarken namaza durulmamasını öğütlemesi de³⁶ ibadet esnasında huşûa engel olabilecek durumlara önceden müdahale etmeye yöneliktir. Bu bağlamda ibadete düşkünlüğüyle bilinen Medineli sahâbî Ebu'd-Derdâ'dan, namaz kılacak birinin önce ihtiyaçlarını giderip kalbini dünyevî kaygılardan boşaltması gerektiği rivayet edilirken,³⁷ Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın, yemek ortaya konduktan sonra, namaz vakti girmiş olsa bile, cemaate katılmadığı hatta yerken aynı anda imamın kıraat sesini duyduğu nakledilmektedir.³⁸

Bunların yanında namaz kılınacak fizikî ortam da namazın huşûuna etki eden önemli bir unsurdur. Peygamber Efendimizin bu hususta da gayet hassas davrandığını görüyoruz. Nitekim bir defasında o, namazda dikkatini dağıttığı gerekçesiyle eşi Hz. Âişe'den duvara astığı resimli çarşafı kaldırmasını istemiş,³⁹ bir keresinde de üzerinde resim bulunan bir kıyafetle namaz kıldıktan sonra, bu kıyafetteki resimlerin kendisini namazından alıkoyduğunu söylemiş ve sade bir kıyafeti tercih etmiştir.⁴⁰

³¹ B3285 Buhârî, Bed'ül-halk, 11; N671 Nesâî, Ezân, 30.

³² B636 Buhârî, Ezân, 21.

³³ B212 Buhârî, Vudû', 53;

M1835 Müslim, Mûsâfirîn, 222.

³⁴ B751 Buhârî, Ezân, 93.

³⁵ MU406 Muvatta', Kasru's-salât, 23.

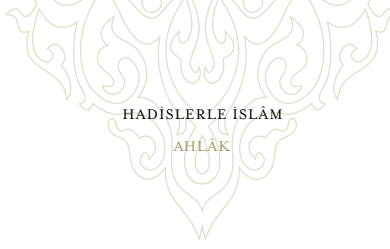
³⁶ M1246 Müslim, Mesâcid, 67; D89 Ebû Dâvûd, Tahâret, 43.

³⁷ Buhârî, Ezân, 42, -bab başlığı-.

³⁸ B673 Buhârî, Ezân, 42; D3757 Ebû Dâvûd, Et'ime, 10.

³⁹ B374 Buhârî, Salât, 15.

⁴⁰ B373 Buhârî, Salât, 14; D4052 Ebû Dâvûd, Libâs, 8.

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'a teslimiyete odaklanmış bir ruh hâliyle, huşû içerisinde namazlarına devam edenleri müjdeler, onların kurtuluşa eren gerçek müminler olduğunu belirtir.⁴¹ Hz. Peygamber (sav) de, namazı huşû içerisinde eda etme hakkında şöyle buyurur: *"Müslüman bir kimse, farz namazın vakti girdiğinde, o namaz için güzel bir biçimde abdest alır, huşû içinde olur ve rükû ederse (namaz kılsa), büyük günah işlemedikçe o namaz önceki günahlarına kefarettir. Bu her zaman böyledir."*⁴²

Her ne kadar namazla birlikte akla gelse de huşû sadece namazda ulaşılan bir hâl değildir. Ramazan ayında özellikle sahur ve iftar saatleri, kutsal toprakları ziyaret edenler için özellikle tavaf ve vakfe anları, huşûun en derinden hissedildiği zaman dilimleridir. Huşû, Müslüman'ın duasında, tesbihâtında, tefekkür ve tezekküründe, tevbe ve istiğfarında, kısacası Rabbi ile her buluşmasında koruması gereken en değerli hâllerdendir.

Huşûun mekânı kalptir, huşû kalpte filizlendikten sonra bütün bedene yansır ve insanın konuşmasını, yemesini-içmesini, yürüyüşünü, giyinişini, ibadetini kısacası bütün hâl ve tavırlarını etkiler. Ancak bazen huşûu andıran duruşların sadece görüntüden ibaret olabileceği de unutulmamalıdır. Zaman zaman insanlar, mütevazı görünerek başkalarının gözünde değer kazanmayı, ibadet esnasında huşû içinde bir görüntü sergileyerek hayranlık uyandırmayı isteyebilir. Bu durumu "nifak huşûu" şeklinde nitelleyen meşhur sahâbî Ebu'd-Derdâ, "Bu tür bir nifaktan Allah'a sığının!" diyerek çevresindekileri uyarmış, onlar, "Nifak huşûu nedir?" diye sorunca da, "Kalp huşûu duymadığı hâlde vücudun huşû duyar görünmesidir." şeklinde cevap vermiştir.⁴³ Hz. Ömer de boynunu eğmiş bir adam gördüğünde, "Ey adam, kaldır kafanı! Huşû boyunda değil, kalptedir." diyerek onu sert bir şekilde uyarmıştır.⁴⁴ Tâbiûn neslinin önde gelen âlimlerinden Hasan-ı Basrî ise, kafasına sarığını geçirip cübbesine bürünen ve mütevazı bir tavırla başını hiç yukarı kaldırmayan birini görünce ondaki gizli kibri sezmiş ve bu tür bir davranışı, "Kalbin huşûu değil, elbisenin huşûu!" şeklinde vasıflandırmıştır.⁴⁵

Gerçekten Allah karşısında ürpermediği hâlde halkın gözünde zâhid görünebilmek için huşû örtüsüne bürünmek özellikle ibadetler söz konusu olduğunda son derece tehlikelidir. Meselâ, namazı, sadece insanların gördükleri zamanlarda güzel bir şekilde kılmak, Peygamber Efendimizin ifadesiyle "gizli şirk"tir.⁴⁶ Nitekim namazlarını ciddiye almayarak yalnızca gösteriş için kılanlar Kur'an tarafından da eleştirilmişlerdir.⁴⁷ Allah'a hak-

⁴¹ Mü'minûn, 23/1-2.

⁴² M543 Müslim, Tahâret, 7.

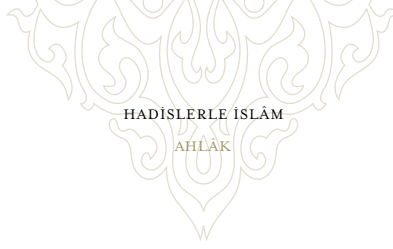
⁴³ MŞ35711 İbn Ebû Şeybe, Musannef, Zühd, 75.

⁴⁴ KC1/375 Kurtubî, Tefsîr, I, 375.

⁴⁵ TİS175 İbnü'l-Cevzî, Telbîsü iblis, s. 175.

⁴⁶ İM4204 İbn Mâce, Zühd, 21.

⁴⁷ Mâûn, 107/4-6.

kıyla ibadet eden kul, hem insanların gözü önünde hem de gözlerden uzak mekânlarda namazını huşû içinde kılan kişidir.⁴⁸ Gösteriş için oruç tutmak ve bağışta bulunmak da aynı şekilde kınanmıştır. Bu sebeple sahâbiler kalplerinin gösteriş arzusuna kapılması sonucu huşûlarını yitirmekten, nihayetinde amellerinin boşa gitmesinden son derece korkmuşlardır.⁴⁹ Resûlullah'ın terbiyesinde yetişen altın neslin insanları gerek ibadetlerinde gerekse günlük yaşantılarında Allah'a karşı mütevazı, saygılı ve edepli duruşlarını korumaya gayret göstermişlerdir. Onlar kulluk bilinci içerisinde Allah'a boyun eğerek yüceceklerinin farkında olmuşlardır. Bu yüzden Abdullah b. Mes'ûd, "Kim Allah için huşûundan dolayı tevazu gösterirse, Allah onu kıyamet gününde yüceltir. Her kim kibrinden dolayı böbürlenirse Allah da onu kıyamet gününde alçaltır." demiştir.⁵⁰

Allah'ın kendisine mülk ve zenginlik verdiği Hz. Süleyman'ın huşûundan dolayı başını semaya kaldırmaması Müslümanlar için güzel bir örnektir.⁵¹ Hz. Âişe'nin naklettiğine göre, Peygamberimiz de Kâbe'ye girdiğinde çıkıncaya dek huşû içinde başını yukarı kaldırmamıştır.⁵² Arap olmayan bir grubun gelerek önünde saygıyla eğilmeleri üzerine Selman-ı Fârisî, kendisinin sadece bir kul olduğunu onlara hatırlatırcasına hemen başını eğip, "Ben, Allah'a boyun eğdim." demiştir.⁵³ Aynı şekilde Kûfe şehrinin değerli âlimlerinden biri olan Ebu'l-Bahterî ve arkadaşları da birinin kendilerini övdüğünü duyar ve gurur hissedерlerse omuzlarını indirir ve "Ben Allah'a boyun eğdim." derlerdi.⁵⁴

Resûl-i Ekrem'in ve onu örnek alan kıymetli şahsiyetlerin huşû ile hayatlarını anlamlı kılma gayretlerine dair örnekler sayılamayacak kadar çoktur. En genel anlamda Allah'a gönülden teslimiyetin bir ifadesi olan huşû hâlinin bir Müslüman'ın karakterine tam olarak yerleşmesi, onun mütevazı ve ağırbaşlı olmasıyla yakından ilgilidir. Hz. Peygamber (sav), her yaştan insanın Allah ile sağlıklı bir bağ kurarken huşûdan yardım almasını tavsiye etmiş, meselâ, yetişkinlere göre daha dinamik ve gösterişli olmalarından dolayı olsa gerek, gençlerin böbürlenmeyip Allah'a karşı huşû içinde hareket etmelerini istemiştir.⁵⁵

Kişinin zihnen, bedenen, kalben hulâsa bütün varlığıyla Rabbine yönelerek O'na boyun eğmesini ifade eden huşû, mümin olmanın en belirgin özelliğidir. Bu özellik inananların bütün düşüncelerine, ibadetlerine, amellerine yansır. Elbette kişi ibadet ederek, Allah'ı anarak, Kur'an okuyarak huşûun tadına varabilir.⁵⁶ Ancak huşû, sadece ibadetlere mahsus olmayıp

⁴⁸ İM4200 İbn Mâce, Zühd, 20.

⁴⁹ HM17270 İbn Hanbel, IV, 125.

⁵⁰ ZHS129 İbn Hanbel, Zühd, s. 129; HM11747 İbn Hanbel, III, 76.

⁵¹ MŞ34259 İbn Ebû Şeybe, Musannef, Zühd, 3.

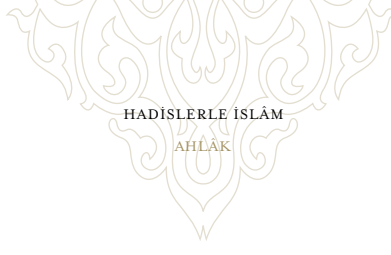
⁵² SH3012 İbn Huzeyme, Sahih, IV, 332.

⁵³ ST4/88 İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ, IV, 88.

⁵⁴ MŞ34928 İbn Ebû Şeybe, Musannef, Zühd, 42.

⁵⁵ YM6402 Ebû Ya'lâ, Müsned, XI, 287.

⁵⁶ İsrâ, 17/109; Hadid, 57/16.

hayatın her anında Allah'ın huzurunda Müslüman'ın takınması gereken bir kulluk tavrını ve edebi ifade eder. Bu hâli muhafaza etmek için insanın her an Rabbinin huzurunda olduğunun bilincini taşıması ve “ihsan” yani “Sen O’nu görmesen de O’nun seni gördüğünü bilerek Allah’ı görüyormuşçasına kulluk etme” şuurunu⁵⁷ hayatın her anında canlı tutması gerekir. Dünyada bunu gerçekleştirebilen kullarına Cenâb-ı Hak âhirette mağfiret ve çeşitli mükâfatlar vaad etmektedir.⁵⁸ Peygamber Efendimiz de Müslümanların huşû hâlini bir ömre yaymalarını arzulamış ve kendisi de şöyle dua etmiştir: “...Allah’ım, fayda vermeyen ilimden, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım.”⁵⁹

⁵⁷ M93 Müslim, İmân, 1.
⁵⁸ Ahzâb, 33/35.
⁵⁹ M6906 Müslim, Zikir, 73;
N5540 Nesâî, İstiâze, 65.

